

Gere István SZÍNHÁZ

Biztosan kevesen vannak, akiknek a „színház” szó említésekor azonnal nagydarab házi főzésű mosószippan vagy sikáló gyökérkefe, esetleg konyhai hokedlin billegő lavór jutna eszükbe, és ezen nem is lehet csodálkozni. Rabovicsnak viszont, akit szülei zsenige gyermekkorában folytonosan fürdetéssel zaklattak minden színházbaindulás előtt, az ilyen képzettársítás magától értetődő, nosztalgikusan szép és szomorú is egyben, mert felidézi az omladozó földszintes házat, ahol akkoriban laktak, az udvarra nyíló konyhaajtó csipkefüggönyét, az ablakilincsre akasztott kézitükör előtt kínlódva megkötött nyakkendőket, s azt is, hogy ezeket a gyerekszemmel rendkívüli nyűgnek tűnő erőfeszítéseket ritkán jutalmazta valódi élményekkel a teátrumbéli este. Ő ott feszengett túlszabott öltönyében a tűzoltó-ügyeletesi széket méltósággal elfoglaló apja mellett, a színpadon pedig testes, nevetségesen öltözött személyek üvöltözték érthetetlen tirádáikat és egyszercsak (végre) meghaltak mind.

Történt azonban, hogy egy kötelező, de kevesebb macerával járó iskolai színházlátogatás kellős közepén, amikor Rabovics osztálytársai már belefáradni látszottak a papírrepülők eregetésébe és cukorkahajigálásba, a színpadon hatalmas recsenéssel, rohadó ponyva szagát, molyirtó bűzét árasztó, iszonyatos porfelhőt kavartva a haldokló Nemecekre és könnyező barátaira borult a kopott díszlet, mint valami viharzaggatta úttörőátor, s az eseményt követő zűrzavarban Rabovics megértette a színház lényegét. Társaival ellentétben nagyon is jól tudta; színdarabok nem végződnek azzal, hogy jajveszkelő szülők és köhögő kultúrházigazgatók rontanak a színpadra a gyerekszereplőket kimenteni, - a színészek általában összevont függöny mögött tápászkodnak föl a deszkákról, leporolják magukat és összefogódzva hajlonganak a közönség előtt, hogy kicsikarják maguknak a tapsot, de még ezt is előzetes terv szerint teszik.

A színház az évek során életének szerves része lett, számtalan előadást élvezett vagy bosszankodott végig, hol egyedül, hol barátai, menyasszonyai, majd felesége, Anna társaságában. Mostanában, egyre gyakrabban, csak a gyerekkel látogatta a bérleti előadásokat.

A széles, utcára nyíló üvegajtó mellett álldogált, cigarettázott, s a még mindig érkező, illatos bundákba, télikabátokba burkolt nézők feje felett figyelte, hogy fia miként halad előre a büfé előtt toporgó sorban. Nyugodt gyerek, láthatóan nem izgatja, ha megelőzik. - Nagy mafla - mondaná erre a nagyapja, pedig a gyerek okos, az irodalomtanár szerint már a második dolgozatát olvasták fel a tanáriban, minden érő tanerő mély elragadtatása közepette. Sajnos, a nyolcadik osztályt már valószínűleg másik iskolában kezdi, bár a költözésről még nem döntöttek véglegesen, mint ahogy arról sem, hogy ha költöznek egyáltalán, akkor együtt vagy külön. Annával erről újabban beszélni se lehet, pedig házasságuk tisztázatlan, köztes állapota, a megol-

datlanság nyomasztó érzése mindkettőjüket folyamatosan és szünet nélkül idegesíti: sűrűvé, benzingőzzel teltté teszi köztük a levegőt, melynek berobbantásához elegendő egy félresikerült, vagy félremagyarázott megjegyzés gyufalángja. Még jószándékú magyarázkodásaik is párhuzamosan futnak, mint a vonatsín, láthatáron belül nem találkoznak soha. Pillanatokig tartó béküléseiket, összeborulásaikat csak a kényszerű összetartozás tompa fájdalma vagy az elfojtott vágy gerjeszti, s banálisan kiábrándító ébredéssel végződik, kivétel nélkül mind. Rabovics büntudatát mindezen túl még az is fokozta, hogy tisztában volt vele: az asszony még mindig szereti, nem mond le róla, s keserű vádaskodásainak ez az egyetlen oka.

Éppen utoljára csengettek, és már az előcsarnok lámpáit kezdték oltogatni, mire a gyerek megkapta a szendvicset és a kólát. Ijedten, nagy harapásokkal falt, hiába nyugtatta Rabovics, hogy van idő, ne kapkodjon; az uborkát így is leejtette a padlóra, csuklani kezdett, magára lötytyintette az üdítőt, s természetesen nem volt nála tiszta zsebkeendő, Anna elfelejtette a zsebébe nyomni.

Zenés darab volt, elcsépett, vacak kis sztorival, s hozzáillően gyatra muzsikával, és a rendezés is megelégedett annyival, hogy a színészek ne ütközzenek egymásba mozgás közben.

Rabovics időnként fia mosolygó arcára sandított, aztán szemét lehunyta, úgy ült a sötétben, s nem is igazán bánta, hogy az előadás csapnivaló, gondolatait úgylis egészen más foglalta le.

Szegény mama, ha tudná, hogy tulajdonképpen ő hozta újra össze Ritával, hogy ő tehet az egészről, biztosan fogná a fejét. Ő erősködött, ő kötötte az ebet a karóhoz, hogy a Tolnai Világlapja volt az, amelynek címlapján sebesült bátyjának (Rabovics sose látott nagybácsijának) hadikórházi fotográfiája megjelent, pedig a férfi abban hiába kereste. Félnapokat üldögélt a könyvtár mikrofilmnézői előtt, tekergette a gombot előre-hátra, míg szeme káprázni nem kezdett, aprólékosan átrágtta magát a világháborús évfolyamokon, de nem talált semmit, pedig a másolatot karácsonyi ajándéknak szánta a mamának. Voltak ott sebesültek hadikórházban, lövészárookban, fogolytáborban, volt kintüntetés- és sültcsirkeosztogatás kórteremben élemedett főhercegnők által, s voltak a marhavagon ajtajából lábukat lóbáló sebesült hősök, csupán a Lali bácsi nem volt sehol. A címlapra különben is csak a legnagyobb hőroszok, a német császár meg a magyar király kerülhettek fel, érdem szerint, esetleg egy szépen megrajzolt hőstett a „vörös ördögök”-ről, akik a csodálatos huszárlovakon a várfalra is felrúgtatnak, ha kell. A sebesültek nevét még a belső fotókon sem említették, legfeljebb az idő múlásával egyre terebélyesedő „vesztesség-lajstrom”-okon.

Rabovics éppen kezdte elunni a dolgot: a vöröskeresztes karszalagban díszelgő, sebesül-

teknek felolvasást tartó grófnőket és a bárót, aki afrikai vadászat közben veszítette el egyik karját, még sem csüggedt el, - arról tartott előadást a gézbe burkolt, ál-méklódó invalidusoknak, hogy azért így is kitűnően kezeli a fegyvert, sőt zongoraművész lett belőle. Mögötte könyvtárlátogatásra felvezetett diákok sündörögtek, és jót vihogtak a „magát szénakazalnak álcázó ravasz muszká"-t bemutató eredeti fényképen, amely éppen a monitorján villogott.

Kikapcsolta a gépet, s akkor a diaterem aijtajában meglátta Ritát. Irattartót szorongatott a hóna alatt, s éppen elbúcsúzott valakitől. Az alakja nem változott semmit, csak az ajka melletti keserédes ránc nem volt ismerős a férfinak.

Az asszony befordult az ajtón, és ott állt Raboviccsal szemben. A férfi felállt a székről, s a felengedő rugó nagyot nyikordult. Néztek egymásra, s bár két éve is lehetett, hogy nem találkoztak, egyikük arcán sem látszott csodálkozás vagy meglepődés, de valódi öröm se, csak valami bizonytalan, de azonnal érezhető, zavart gyöngédséggel vegyes zibbadt beletörődés abba, hogy idő és tér elválaszthat, aztán újra összehozhat embereket.

- Azt hiszem ideje, hogy cigarettaszünetet tartsak - mondta a férfi köszönés helyett. - Ha akarod, meghívlak egy kávéra.

Elindultak a nagy olvasótermeken keresztül egymás mellett. Vizsgaidőszak volt; még a meleg szőnyegpadlón is egyetemisták üdögéltek, irigyelni valóan hanyag pózokban, hátukat egymásnak vagy a könyvespolcoknak vetették, s halkán beszélgettek vagy elmerültek olvasmányaikban.

Úgy mentek le a hosszú fölépcsőn, hogy egyszer sem néztek egymásra, de nem is szóltak.

- Keserűen iszom - nyújtotta Rabovics felé a két kockacukrot Rita, amikor végre leültek a büfében. - Kéred?

- Férjhez mentél újra? - kérdezte a férfi.

- Én nem, de a lányomnak múlt héten volt az esküvője.

- A lányodnak? Hány éves a lányod?

- Húsz - mosolygott az asszony.

- Hát ez szörnyű - csóválta a fejét Rabovics. Nem lehetett tudni, hogy a zaccos kávéra érti, vagy az idő múlására. Öngyújtójával babrált az asztalon, s amikor felpillantott, csak akkor látta, hogy Rita milyen derűsen, ismerősen sugárzó szemekkel nézi.

Végre legyötörték az első felvonást, s a nézőtérrel kifelé tóduló tömegben a kis Rabovics ügyesen kigyózott előre a büfé irányába, az apjától kapott százaszt szorongatva.

Rita ott állt a csapóajtó előtt, s éppen kigombolta télikabátját. Nemrég érkezetett, mert fekete haján még csillogott a hó. Rabovics átnyomakodott a tömegen; belekarolt az asszonyba, és kimentek a bejárat elé, a metszően hideg levegőre.

- Régen vársz? - kérdezte Rabovics.

- Ebben a pillanatban jöttem - szorította hozzá a hűvös, hópelyhektől nedves arcát az asszony. - Milyen a

darab?

- Idétlen - legyintett Rabovics. - Átköltözhetnél már egy komolyabb színház közelébe.

- Felugrasz a második felvonás alatt? - kérdezte halkán az asszony.

- Nem, ez most nem megy - fordult el a férfi, hogy Rita ne láthassa a szemét. A bejárat fölötti erkély védett karéján kívül vastag pelyhekben, függönyszerűen hullott a hó, és megülepedett a járdaszegélyen meg a kocsik tetején. - Utálom azokat a gyerekes meséket, amikkel elő kell állnom. Egyszer-kétszer elment, de a gyerek úgyis átlát rajtam, nem hülye. A múltkor azt mondta, hogy el tud ő jönni egyedül is, nem kell nekem kísérgetnem, ha mindenképp csak egy felvonást bírok ki. Már a kismonográfiát is azért kellett kitalálnom a cégnél, hogy feljárhassak hozzád a könyvtárba, de előbb utóbb be is kell mutatnom, nem elégszenek meg velem, hogy fénymásolatokat dugdosok az orruk alá régi újságok sötét fotóiról. Egy jó hazugságnak ennél jóval részletesebbnek kell lennie. Majd kedden feljövök és elviszlek ebédelni.

- Édesem - mondta Rita, és megigazította a férfi zakójának gallérját -, azt hiszem, hogy köztünk fölösleges az ilyen mismásolás. Mondd azt, hogy nincs kedved, hogy unod a képem; ki nem állhatod, hogy a kutyát ott szuszog az ágy mellett, hogy csikorog a vízcsap - vagy azt, ami az igazság, hogy kamu volt az egész, egy először jónak látszó, aztán morbidra fordult ötlet. Én nem sértődöm meg. Tudom, hogy otthon sálat kötögetve, ájtatosan vár a hű kis nejed; az erkélyetekről az amfiteátrumra látni, nem a világítóudvarra, s hogy én, bár hogy erőlködjem is, sose tudom felvenni a versenyt a tízenöt együtt töltött évekkel. Ezt én megértem, ezt én elfogadom, de nekem ne keress bárgyú kibúvókat, mert az kettőnkhez egyáltalán nem illik.

Az asszony Rabovics mellére hajította homlokát, aztán csillogó szemekkel újra felnézett rá, zakójának gallérjainál fogva magához húzta; egy gyors csókot nyomott a szájára, s mielőtt a férfi viszonzhatta volna, már el is szakította magát, és futva elindult lakása irányába, anélkül, hogy egyszer is visszanézett volna. Rabovics pár lépést tett utána, aztán csak zavartan figyelt, hogy az asszony eléri a melléktucát és befordul. Hirtelen rádöbbsent, hogy kinn áll a hóesésben, s haja már nedvesen tapad a fejére; vízcseppek folynak végig az arcán. Zsebkendőt húzott elő, s miközben homlokát törölgette, szeme a színház csapóajtójára tévedt. Az üvegajtó mögött vádló tekintettel, kezében az érintetlen szendvicsekkel és gépikölával ott állt a fia.

Csöngettek. Mindenki elnyomta a cigarettát és a tömeg a terem felé lódult, - csak ők ketten maradtak az előtérben, és nézték egymást. Rabovics a bejárat melletti tükörhöz fordult, s a zsebéből előkotort fésűvel gondosan megigazította haját.

- Adsz egy korty kólát? - kérdezte aztán, fiához fordulva.

- Hát persze - bólintott a srác. - Megihatod az egészséget - tette hozzá. Apja kezébe nyomta a poharat, aztán elindult a többiek után. A szendvicseket menet közben dobta bele az egyik fehér csikkeskülibe.

Rabovics megvárta, amíg mindenki bemeleg, aztán dacára annak, hogy kocsival jöttek, két Martinit rendelt a büfében, s a széles, torz képet vető tükör előtt állva nagy kortyokban itta meg. Elszívott két cigarettát, aztán az ültetőnének helytelenítő sutyorgása közepette belopakodott a terembe.

A színpadon éppen nagy röhögtetés folyt: ketten már rövid alsóban parádézta, s csak pillanatokon múlt, hogy élénk, kifejező gesztusok közepette a hősnőről is lerángassák a pongyolát. Mindezt a közönség nagy tetszése kísérte: különösen a Rabovics előtt ülő tupírozott öreg hölgy nyihogott gyötrelmes fejhangon, mellette fészkelődő férje pedig térdét csapkodta széles jókedvében.

Rabovics már régen nem háborgott az ilyesmin, sőt némi irigységet is érzett a számára valamilyen érhetetlen oknál fogva már elérhetetlennek tűnő önfeledt viselkedésük láttán. Csak a fiára nem mert ránézni, s amikor végül megtette, akkor sem volt sok öröme benne: a fiún nyoma se volt az első felvonás alatt látott elragadtatottságnak, mereven nézett előre, és sem a görbeláb, sem a nyilvános koitusz vidám imitációja nem készítette mosolyra.

Vaku fénye lobbant, s abban a pillanatban, mint a villám szúrt Rabovics agyába egy régi színházi este emléke. Később maga is csodálkozott rajta, hogy addig nem jutott eszébe - a mindennapi hajszát és a szesz agysejteket romboló hatását vádolta érte, az ifjúság menekülésszerű távozását az életéből, a bioritmust, a helytelen táplálkozást, meg amit még csak lehetett.

Pedig micsoda gyönyörű nyár volt az! Örömmel, fagyaltokkal és nagy strandolásokkal teli nyár: hosszú vonatozásokkal ide-oda, sültkolbász-, füst- és almaszagú vasúti kupékban töltött éjszakákkal, szürkületi vendéglőzéssel ismeretlen városokban, s a nyár végén minden este a Várszínházban, seggpárnákkal és meleg pléddel - édes bohóckodással a színpadon, korsóba töltött nagymálnákkal a szünetben.

Az apjával töltött szünidő utolsó estéje azonban különbözött a többitől. Nem a megszokott helyen vacsoráztak; apa idegesnek látszott, mindent kifogásolt, amit addig nem. Egyszerre csak tiszta hülyeségnek, tűzoltói szemmel pedig teljes örültségnek tartotta azt a rendezői ötletet, hogy az első felvonást a várban tartásuk (amelynek legmagasabb bástyájáról egy szabad estén mind a ketten kacagva lepisiltek), a másodikat pedig a tó közepén lecövekelt színpadon, sercegő fáklyák fényében, a defektes mikrofonokkal ide-oda vonulgatva. Az ifjabb Rabovics számára nem látszott ez olyan nagyon rossz ötletnek, hiszen a tó fölél valódi fűzfák hajoltak, a fáklyák fénye pedig szépen csillog majd a vízen. Éppen annyi időse lehetett, mint most a fia, és kezdett mindenről önálló, megindokolt véleménnyel bírni.

A rendezői észjárását persze nem ismerte mindenki, s amikor az első felvonás végén a hangosbemondó közölte, hogy a darab a sekély tó partján folytatódik, akkor nagy rohanás kezdődött, s a dühös helyfoglalásdiban letapostak mindenkit, aki nem volt eléggé fűr-

ge: elsodorták a városi nagyfejúek és vendégeik számára fenntartott néhány kényelmetlen padot őrző, ijedt jegyszédőnéiket, s a kivilágítatlan, csalános várárokba lökték a tsz-buszokkal érkezett fekete fejkendős mámikákat (ha életükben először voltak színházban, akkor biztos, hogy soha többé nem kíváncsiak oda) és a tó csuszamlós partján tolongva többen is epés megjegyzésekkel illették a nappal virágmintás strandgyatyában sült halért és sörért sorban álló színészeket, akik pedig nem tehettek semmiről.

Rabovics és papája a várbejárat magaslatáról szemlélték a tülekedést, aztán a fiú az egyik bástya alatt berendezett büféhez ment, hogy magának szalámis szendvicset és bambit, apjának meg söröcskét hozzon. A drága büfésnél nem volt egy lélek se, így hamar visszaért, kezében a kibontott, meleg sörrel. A lovasszobor mellett megállt és jókorát slukkolt a másik kezében lötyögő üdítóből, s nagyot harapott a zsömlébe.

Apja egy fejjel kimagaslott a tömegből, így amindjárt láthatta, hogy meghitten beszélget egy tupírozott hajú, magas szőke nővel, aki az ifjabbik Rabovicsnak ismerősnek tűnt a strand kerthelyiségéből. Hamarosan az is világossá vált számára, hogy a nő és apa régi ismerősök lehetnek, mert nem szorongatták olyan vadul egymást, mint azok a gimnazisták, akiket a folyóparton látott szerelmeskedni, hanem csak gyöngéd simogatásokat váltottak, s apja becsukott szemmel megcsókolta a nő haját. Pár lépésre tőlük megállt, mert nem tudta, hogy mit csináljon - egyelőre nem vették észre -: a tó felé nézett (ott fáklyás, lándzsás csapatok indultak éppen, hogy elfoglalják a bűnös várost), aztán újra rájuk, s hangos csókolommal szakította félbe melodramatikus jelenetüket.

- Ki volt az a néni? - kérdezte este, amikor magára húzta a vendégszoba friss illatú lepedőjét az ágyban.

Apja meglepetten fordult feléje, de aztán kapcsolt. - Ó, csak egy statisztá - mondta legyintve, és leoltotta a villanyt. Csend lett, az ablakon bevilágított a hold. - Egyáltalán nem fontos - tette hozzá az idősebb Rabovics kis idő múltán.

Anyjától való válása után apja elvette a statisztát, és vele meglelte a boldogságot és az anyagi biztonságot, vígan élt, míg meg nem halt, de azokban az időkben már nem kísérte az ifjabb Rabovics érdeklődése.

Az a határt, amit a férfi már nem tartott elfogadhatónak, és már csak a tehetetlenségi erő dramaturgiája érvényesült, akkor óvatosan felkelt a székről, csendben felhajtotta a támlát, - megvárlak a kijáratnál - súgta oda fiának, és kisuport a ruhatarba. Kiváltotta a kabátokat és még kikönyörgött egy kávé és Martinit a kasszát csináló büfésektől.

Letette maga elé a poharakat a tükör előtt, rágyújtott, és megpróbált felfedezni valami különösét, valami árulkodót a saját szemében. Nem sikerült. A tükör gyenge minőségű volt, s egyszerűen nem létezett olyan nézőpont, ahonnan belenézve ne torzította volna el az arcát.